

We Lwowie, dnia 2. września 1904.

Aleg. 47

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o wykonywaniu Patronatu nad Spółkami oszczędności i pożyczek i nad innymi spółkami rolniczymi.

Wysoki Sejmie!

Poprzednie sprawozdanie Wydziału krajowego o wykonywaniu Patronatu nad Spółkami oszczędności i pożyczek (z dnia 13. maja 1902 L.W. 17.718/1902, Aleg. 37 do sprawozdań sten. z I. sesji VIII. peryodu 1902—1903) zawierało przedstawienie czynności Wydziału krajowego w tym przedmiocie do końca 1901 roku; sprawozdanie to zdołał jednak Wysoki Sejm załatwić dopiero na posiedzeniu z dnia 18. września 1903 r. Dodatkowo do tego sprawozdania przedłożył Wydział krajowy wszystkim członkom Wysokiej Izby w czasie zeszłorocznej sesji jesiennej, wraz z sprawozdaniem swoim o potrzebie utworzenia 3 posad etatowych i powiększenia liczby pracowników w Biurze Patronatu (aleg. 348) także Rocznik Spółek oszczędności i pożyczek za r. 1902⁴, zawierający dokładny opis tak czynności Biura Patronatu jak i działalności Spółek w tymże roku. W załączeniu zaś do niniejszego sprawozdania ma zaszczyt Wydział krajowy przedłożyć — jako osobny alegat — dalszy »Rocznik« zawierający szczegółowe wiadomości tak co do rozwoju pojedynczych Spółek, jak i co do działalności krajowego Biura Patronatu w ciągu 1903 r. Wobec tego może Wydział krajowy poprzestać tutaj na przytoczeniu głównych wyników przeszłorocznej akcyi, która wogóle postępowała dosyć żwawym krokiem.

Z końcem 1903 r. znajdowało się mianowicie pod opieką Wydziału krajowego 287 Spółek oszczędności i pożyczek, z których 256 zamknęło swoje rachunki za tenże rok, podczas gdy reszta (31) Spółek bądźto zbyt krótko była czynna, żeby za rok 1903 osobno zamykać rachunki, bądźże rozpoczęła swoje czynności dopiero z początkiem 1904 r. Przybyło zatem ogółem w ciągu 1903 roku 79 Spółek oszczędności i pożyczek.

Członków wliczyły wszystkie (256) Spółki objęte statystyką razem 46.684 (w 1902 r. : 29.222) w 1044 gminach.

Stan wpłaconych udziałów z końcem 1903 r. wynosił 322.071 K (z końcem 1902 K 188 863). przeciętnie na Spółkę 1258 a na 1 członka 6·90 K.

Stan wkładek oszczędności prawie podwoił się w r. 1903, albowiem wynosił z końcem tego roku 5,950 792 K, podczas gdy z końcem 1902 r. wykazany był w kwocie 3,042. 481 K; jedna spółka posiadała przeciętnie 23.245 K (1902 17.199 K), 76% wkładek oszczędności mieści się w Spółkach zachodnio-galicyjskich. Rocznik zawiera (na str. XV.) dokładne daty także co do pochodzenia wkładek oszczędności.

Stan zaciągniętych przez Spółki pożyczek wynosił K 1,338.998 (1902 K 889.920).

Stan udzielonych przez Spółki pożyczek przedstawiał z końcem 1903 sumę K 6,791.660 (1902: K 2,955.618). Spłata pożyczek przez członków odbywała się w ogólności nader regularnie; w r. 1903 spłacono K 2 376.222. Rocznik zawiera szczegółowe wiadomości co do zużytkowania udzielonych pożyczek (str XVII).

Fundusze rezerwowe wzrosły z końcem 1903 r. na kwotę 193.985 K (1902: K 95.594) oprócz

Zysków czystych w sumie 85.218 K, które po potrąceniu „strat“ w 7 Spółkach w sumie 170 K redukują się na K 85.048.

Suma kapitałów własnych t. j. udziałów, funduszy rezerwowych i zysków czystych podług stanu z dniem 31. grudnia 1903 wynosiła K 601.105, co stanowi 7·8% sumy wszystkich obcych kapitałów wynoszących K 7,756.067. Jestto stosunek bardzo korzystny, zwłaszcza jeśli się zważy na krótki czas rozwoju przeważnej części Spółek patronackich, jakoteż na niskie statutowo kwoty udziałów. Pod względem stosunku kapitałów własnych do obcych doprowadziły Spółki nasze do znacznie korzystniejszych wyników, niż Spółki zagraniczne.

Ogólny obrót kasowy za rok 1903 przedstawia poważną kwotę 17,530.312 K (1902: 9,870.577 K), przeciętnie tedy wypada w jednej Spółce obrót kasowy K 68.478.

Za ubiegłe miesiące bieżącego roku (1904) nie można jeszcze podać szczegółowych wiadomości co do dalszego rozwoju Spółek oszczędnościowych i pożyczkowych oprócz ogólnej ich ilości; mianowicie po koniec sierpnia 1904 r. znajdowało się już ogółem 247 Spółek pod opieką Wydziału krajowego, a zatem w porównaniu ze stanem z końcem 1903 r. przybyło 60 Spółek. Gdy zaś obecnie ma Biuro do załatwienia około 60 należycie przygotowanych podań o pomoc w zawiązaniu Spółki pod opieką Wydziału krajowego, stąd widocznem jest, jak silnym jest obecnie ruch w kierunku tworzenia Spółek oszczędności i pożyczek.

W coraz szerszej mierze korzystały też Spółki z utworzonego dla nich kraj. funduszu pożyczkowego. W ciągu 1903 r. udzielił Wydział krajowy z tego funduszu 137 pożyczek (dla 115 Spółek) w łącznej kwocie K 595.000. Z końcem zaś 1903 r. były wszystkie Spółki winny ogółem 1,204.032 K w kapitale pożyczkowym. Kapitał zapasowy funduszu pożyczkowego wynosił z końcem 1903 r. K 215.799·33 oprócz zysku za r. 1903 wynoszącego K 19 041·45. Kapitał zapasowy pokrywa zatem zaledwie część zapotrzebowanego przez Spółki kredytu tak, że stan zaliczek udzielanych funduszowi pożyczkowemu przez Bank krajowy wynosił z dniem 31. grudnia 1903 r. K 986.536. Stwierdzić tu zarazem wypada, że spółki tak regularnie płać raty pożyczkowe, iż z końcem roku 1903 — podobnie jak w latach poprzednich — żadna Spółka nie zalegała wcale ze spłatą rat pożyczkowych.

O krajowy fundusz pożyczkowy oparte jest również znane już Wysokiej Izbie z poprzedniego sprawozdania Wydziału krajowego urządzenie zwane »zbiorowym rachunkiem Spółek oszczęd. i pożyczek«, który od początku roku 1902 prowadzonym jest w Banku krajowym, a ma na celu ułatwienie jednym Spółkom korzystnego lokowania zbędnych im chwilowo funduszy obrotowych a uzyskanie przez inne Spółki krótkoterminowego kredytu w rachunku bieżącym dla zaspokojenia

chwilowo zwiększonego zapotrzebowania środków obrotowych. Otóż w r. 1903 podwoiły się obroty w tym «zbiorowym rachunku» albowiem Spółki

wpłaciły	K 1,256.463.30
pobrały	» 892.715.41
ogólny zatem obrót wynosił	K 2,149.178.71
podczas gdy za 1902 tylko	» 939.302.77

Z porównania wpłat z wypłatami okazuje się także, iż lokacje Spółek na zbiorowym rachunku były znacznie większe od kredytów udzielanych w rachunku bieżącym, albowiem z końcem 1903 r. nadwyżka na korzyść Spółek wynosiła K 490.082.64. To właśnie było głównym powodem, iż Wydział krajowy z końcem 1903 r. wydał Bankowi krajowemu polecenie, aby fundusz pożyczkowy przeniesiony został z dniem 1. stycznia 1904 r. na «zbiorowy rachunek bieżący» i na tym rachunku stale oprocentowany podług stopy procentowej zawsze o 1% niższej niż stopa eskontu bankowego: tak lokacje Spółek jak i fundusz pożyczkowy są fruktyfikowane wspólnie przez udzielanie Spółkom bądźto pożyczek na skrypty dłużne z ratalną spłatą, bądź w formie krótkoterminowego kredytu w rachunku bieżącym. Skutkiem tego połączenia rachunku zbiorowego z rachunkiem funduszu pożyczkowego — prowadzonym zresztą także osobno jako subkonto zmniejszyła się od razu z dniem 1. stycznia 1904 r. wysokość zaliczki bankowej z 939.302 na 449.220 K, ale tylko na krótko, gdyż z końcem czerwca 1904 r. stan zaliczek bankowych wynosi już K 999.515 tak wskutek chwilowego w okresie przednowkowym wycofywania znacznej części lokacyj spółkowych jak i silniejszego zapotrzebowania kredytu. W pierwszym bowiem półroczu 1904 r. udzielił Wydział krajowy 91 pożyczek na łączną kwotę K 455.400, a zwiększyły się także kredyty udzielone w rachunku bieżącym. Wogóle zaś obroty w «zbiorowym rachunku» za I. półrocze 1904 wynosiły K 3,217.098.79 t. j. więcej znacznie, aniżeli za cały rok 1903.

Wobec rosnącego ruchu i rozwoju działalności Spółek oszczędności i pożyczek można przewidywać, że dozwolone przez Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. marca 1899 środki pomocy kredytowej, ograniczone do wysokości 2 milionów koron, nie wystarczą już dłużej, aniżeli do końca 1905 roku. Nadto urządzenie i prowadzenie t. zw. «zbiorowego rachunku» łącznie z administracją funduszu pożyczkowego można uważać tylko za stan przejściowy, przedstawiający niektóre ujemne strony, których Wydział krajowy jest zupełnie świadom. Rzeczą więc niedalekiej przyszłości będzie omyslenie i przeprowadzenie odpowiedniej organizacji kredytowej, o którąby się Spółki patronackie w dalszym ciągu mogły oprzeć i którąby ich rosnącym potrzebom była w możności zadosyć uczynić.

W kontrolnych czynnościach Biura Patronatu nie zaszła żadna istotna zmiana, pomimo wydania i wprowadzenia w życie ustawy państwowej z 10. czerwca 1903 (Dz. pp. Nr. 133 i 134) o wykonywaniu rewizyj w stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych. Ustawa ta bowiem nie zmienia w niczem dotychczasowego stosunku Wydziałów krajowych do Spółek zostających pod ich opieką. Spełnia ona jednak niejednokrotnie przez Wysoką Izbę wyrażone żądanie, aby wszystkie stowarzyszenia zarobkowe i gospodarcze, opierające się na ustawie z 9. kwietnia 1873 r. poddane zostały obowiązkowej kontroli publicznej. Stowarzyszenia, które statutowo poddały się kontroli Wydziału krajowego, lub które korzystają z funduszów kraj. albo z funduszków zostających pod nadzorem Wydziału kraj., mają według nowej ustawy podlegać kontroli Wydziału kraj., jeśli się Wydział kraj. podejmie wykonywać rewizje w tych stowarzyszeniach. Wszystkie zaś stowarzyszenia, co do których Wydział krajowy nie przyjmie na siebie obowiązku wykonywania rewizyj, mają być kontrolowane bądźto przez autoryzowane Związki stowarzyszeń bądź też przez ustanowionych w tym celu rewizorów sądowych. Nad wykonywaniem rewizyj przez związki lub przez rewizorów sądowych czuwać mają właściwe sądy handlowe i wyższe; czynności rewizyjne wykonywane przez Wydziały krajowe nie podlegają nadzorowi władz sądowych. Ażeby jednak sądom ułatwić czuwanie nad wykonaniem ustawy a w szczególności nad tem, czy żadne stowarzyszenie zarobkowe i gospodarcze nie usuwa się od kontroli ustawowej, zgodził się Wydział krajowy (w piśmie z dnia 13. sierpnia 1903 LW. 62.156) na propozycję c. k. Ministerstwa sprawiedliwości (z dnia 4. lipca 1903 do L. 12.231/3), ażeby corocznie przedkładać właściwym sądom handlowym wykazy rewizyj (lustracyj) dokonanych w ubiegłym roku w Spółkach podlegających kontroli Wydziału krajowego.

Dla czynności kontrolnych, wykonywanych przez Wydziały krajowe ma ustawa rewizyjna tylko to znaczenie, że do pewnego stopnia ułatwia przynaglanie zawiadowców Spółek, aby zastosowali się do udzielonych im z powodu przeprowadzonej lustracji instrukcyj: w razie potrzeby może bowiem Biuro Patronatu zwrócić się w tej sprawie do właściwego sądu handlowego, który winien w granicach obowiązujących ustaw wywrzeć na organa Spółki odpowiedni nacisk. Zresztą jednak co do sposobu i zakresu wykonywanych lustracji nie przepisuje ustawa ani szczegółowe rozporządzenie wykonawcze nic takiego, co by nie zostało już przedtem uwzględnione i zastosowane przy lustracjach wykonywanych przez Biuro Patronatu. Przeciwnie, zakres i sposób wykonywania kontroli nad Spółkami przez Biuro Patronatu jest obszerniejszy i dokładniejszy: w szczególności np. oprócz lustracji wykonywanych na miejscu sprawdzane są w Biurze Patronatu dokładnie wszystkie roczne zamknięcia Spółek patronackich przed ich przedłożeniem walnym zebraniom. Opieka Wydziału krajowego nad Spółkami sięga przytem znacznie po za sferę czynności kontrolnych; Patronat krajowy idzie Spółkom w każdym kierunku na rękę, stanowi dla nich stały i ciągły punkt oparcia, działa wychowawczo i pobudzająco pod każdym względem na działalność i rozwój Spółek.

Dokładniejsze szczegóły, odnoszące się do wykonywania nadzoru nad Spółkami patronackimi mieszczą się na str III-V załączonego „Rocznica“ za r. 1903.

Osobnej wzmianki wymaga załatwienie wezwania do Rządu uchwalonego przez Wysoką izbę na posiedzeniu w dniu 6. lipca 1901 w sprawie zmiany przepisów o ulgach w opłacaniu bezpośrednich należności. W załatwieniu odezwy, jaką z tego powodu Wydział krajowy wystosował do Prezydium c. k. Namiestnictwa we Lwowie (z dnia 23. września 1901 L. 47742, zezwoliło c. k. Ministerstwo skarbu rozporządzeniem z dnia 22. maja 1903 L. 84889 ex 1902, aby Spółki zostające pod Patronatem Wydziału krajowego obliczały i uiszczwały bezpośrednio należności skarbowe od wpłaconych i wypłaconych udziałów oraz dywidendy jakoteż od wypłaconych odsetek w rachunku bieżącym według całorocznych (zamiast, jak dotąd, półrocznych) sum obrotowych corocznie w czasie do końca lipca za każdy rok poprzedni. Zezwoliło także c. k. Ministerstwo skarbu, aby Spółki w miejsce prowadzenia osobnego dziennika bezpośrednich należności skarbowych i przedkładania dwóch odpisów wraz z kontrakwitem, prowadziły i przedkładały tylko uproszczony kwitaryusz sznurowy, którego juksta służy na potwierdzenia wpłaty przez Urząd podatkowy a odcinek dla celów administracji skarbowej. Zawiadamiając o tem rozporządzeniu ministeryalnem, doniosła też c. k. kraj. Dyrekcyja Skarbu we Lwowie (pismem z 8. września 1903 L. 65537), że w myśl tegoż reskryptu ministeryalnego nowo zawiązane spółki mogą zaraz po ukonstytuowaniu się a przed sądownym zarejestrowaniem wnosić podania o przyznanie ulg po myśl ustawy z 1. czerwca 1889 i z 11. czerwca 1894 a orzeczenie władzy o przyznaniu tych ulg wchodzi w życie zaraz, gdy Spółka przedłoży władzy skarbowej odpis uchwały o sądownym zarejestrowaniu.

Takie załatwienie rezolucyi Wysokiego Sejmu, jakkolwiek przyniosło Spółkom drobne korzyści, może być uważane tylko za połowiczne i całkiem niewystarczające uregulowanie sprawy; te bowiem opłaty należnościowe, o które w tym wypadku chodzi, są tak znikome, że nie chodziło wcale o ich wysokość, lecz tylko o zachód znaczny połączony z ich wykazywaniem i uiszczaniem, zachód niewątpliwie także i dla władz skarbowych kosztowniejszy od dochodu z tych opłat zbieranego.

Także ułatwienie w korzystaniu ulg ustawowych jest niedostateczne i zależne znowu nie tylko od dobrej woli, ale też od sprężystości w urzędowaniu tak kraj. Dyrekcyi skarbu, jak i Dyrekcyj okręgów skarbowych, przez których ręce przechodzić mają tak podania o przyznanie ulg, jak i orzeczenia o przyznaniu. Dlatego Wydział krajowy przyjmując do wiadomości wydane przez Władze skarbowe zarządzenia, zastrzegł się (w piśmie z 22. września 1903 L. 84265) iż w myśl wyłuszczonych w swej odezwie intencji Wysokiej Izby, nie uważa tych zarządzeń za wystarczające.

Powiększenie etatu Biura Patronatu w myśl uchwały Wys. Sejmu z dnia 2. listopada 1903 weszło w życie z dniem 1. stycznia 1904 r. Posadę stałego lustratora Spółek oszczędności i pożyczek zamierzył Wydział krajowy nadać

p. Walentemu Drozdowiczowi, który już od 3 lat pełni obowiązki lustratora gorliwie i umiejętnie. Na przeszkodzie stanął przekroczony 40. rok życia, o uwzględnienie przekroczonego wieku wniósł p. Drozdowicz petycję do Wys. Sejmu, popartą przez Wydział krajowy w osobnem sprawozdaniu; tymczasem zaś przyznał Wydział krajowy p. Drozdowiczowi dodatek osobisty w kwocie 600 K. rocznie w obsadzeniu stałej posady korespondenta i dwóch niestałych posad lustratorów okazała się potrzeba zmiany osób, której Wydział krajowy dokona w najbliższym czasie.

Stałym praktykantem rachunkowym zamianował Wydział krajowy p. Jana Szweda, który obowiązki praktykanta pełnił przedtem prowizorycznie.

*

*

*

W załatwieniu poprzedniego sprawozdania Wydziału krajowego o wykonywaniu Patronatu na Spółkami oszczędności i pożyczek powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 18. września 1903 następujące uchwały:

1. Sprawozdanie Wydziału krajowego za rok 1901 o wykonywaniu Patronatu nad Spółkami oszczędności i pożyczek, przyjmuje Sejm do wiadomości.

2. Wzywa się c. k. Rząd, aby udzielił swego poparcia akeyi Wydziału krajowego około zakładania i rozwoju Spółek oszczędności i pożyczek przez wyznaczenie na ten cel stałej subwencji ze Skarbu Państwa w wysokości odpowiedniej wydatkom w budżecie krajowym na rzeczoną akeyę uchwalanym.

3. Sejm upoważnia Wydział krajowy do użycia narosłych w r. 1902 odsetek funduszu pożyczkowego Spółek oszczędności i pożyczek na wydanie podręcznika i zasilanie spółek rolniczych a to aż do wysokości kwoty 6000 koron.

W wykonaniu rezolucyi drugiej wystosował Wydział krajowy do Prezydium c. k. Namiestnictwa odezwę (z dnia 17 grudnia 1903 L. 78820) i w niej domagał się nie tylko wypłacenia przyrzeczonej a niewypłaconej subwencji na cele Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek w kwocie 10.000 K. za rok 1902 lecz także przyznania i wypłacenia subwencji za rok 1903, zastrzegając odrazu, iż na następane lata spodziewa się Wydział krajowy znacznego podwyższenia subwencji z funduszu państwowych odpowiednio do wzrostu świadczeń na tenże cel ze strony kraju. W sierpniu 1904 zawiadomiony został Wydział krajowy odezwą c. k. Namiestnictwa we Lwowie z dnia 27. lipca 1904 L. 105002, że c. k. Ministerstwo rolnictwa reskrytem z dnia 14. lipca 1904 L. 16047/3249 przyznało Wydziałowi krajowemu subwencyę po 10.000 K. za lata 1902 i 1903 i przyrzekło udzielić na rok 1904 subwencyę w tejże wysokości, jeżeli Wydział krajowy z końcem b. r. odniesie się za pośrednictwem c. k. Namiestnictwa, przedkładając wykaz z użycia asygnowanych niniejszem rozporządzeń subwencyj za lata 1902 i 1903, jakoteż wyczerpujące sprawozdanie z dalszej czynności patronatu. Zarazem uznajmiono Wydziałowi krajowemu, że podwyższenie subwencji ze względu na szczupłość rozporządzalnych funduszków na razie nie jest możliwym.

Ponieważ jednak świadczenia ze strony kraju corocznie wskutek postępu akeyi i wzrostu potrzeb znacznie wrażliwają, przeto Wydział krajowy w myśl powołanej wyżej rezolucyi Wysokiego Sejmu domagać się będzie z naciskiem, aby c. k. Rząd w dalszym ciągu, począwszy już od roku 1905, przyczyniał się w wydatniejszy niż dotychczas sposób, do pokrycia kosztów Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek.

Stosownie do upoważnienia otrzymanego w przytoczonej wyżej ad 3 uchwałie Wysokiej Izby wydzielił Wydział krajowy kwotę 6000 K. z zysków czystych funduszu pożyczkowego dla Spółek oszczędności i pożyczek, umieścił tę kwotę na osobnym rachunku w Banku krajowym i używa jej do pokrywania wydatków połączonych z przygotowawczemi i próbnemi czynnościami, które mają na celu popieranie rozwoju innych spółek rolniczych oprócz Spółek oszczędności i pożyczek. Działalność swoją w tym kierunku rozwija wszakże Biuro Patronatu powoli i ostrożnie, aby dopiero po należytem zbadaniu, przygotowaniu i wypróbowaniu warunków pożądanego rozwoju dla tych typów Spółek rolniczych, które w stosunkach naszego

kraju mają największe znaczenie, ułatwiać ich zakładanie i pomagać w dalszej skutecznej pracy a chronić, o ile możności, przed niepowodzeniami

Dostatecznie wypróbowanym został co do swej żywotności typ „Spółek dla kultury torfowej”, stanowiący właściwość naszego kraju. O powstaniu pierwszych Spółek tego typu już zdawał Wydział krajowy sprawę w poprzednich latach. W r. 1903 założoną została piąta spółka dla kultury torfów w Przegnojowie (powiat Przemysły) a w ciągu lipca i sierpnia 1904 r. powstały trzy dalsze spółki: w Stojanowie (powiat Kamionka Str.), w Grzędzie (powiat lwowski) i w Chochołowie (powiat nowotarski).

Czynnymi były dotychczas 4 Spółki: w Wolicy Baryłowej, w Tetewczycach, w Podliskach małych i w Dublanach: Spółka w Przegnojowie rozpoczęła swoją działalność dopiero na wiosnę 1904 roku. Ogółem Spółki te sprowadziły dla swoich członków i na ich rachunek po koniec 1903 roku 2145 cetnarów metrycznych kainitu, 875 cetn. metr. tomasyny i przeszło 5 cetnr. metr. nasion roślin pastewnych a posiadają 11 maszyn rolniczych dla wspólnego użytku; kultura rolnicza prowadzoną jest dotychczas przez członków przy pomocy Spółek na obszarze około 460 morgów.

Bliższe szczegóły o działalności tych Spółek mieszczą się w „Roczniku”⁴ za r. 1903 (str. 86 i 87.) a zwłaszcza w N-rze 3. „Czasopisma dla spółek rolniczych”.

W r. 1903 przyjętą też została do krajowego Patronatu „Rolnicza Spółka magazynowa w Bochni”,⁴ która ma na celu zorganizowanie zbytu najważniejszych produktów rolniczych, osobliwie zboża, w powiecie bocheńskim i w przyległych częściach powiatu wielickiego i brzeskiego, jako też dostarczanie członkom potrzebnych im artykułów rolniczych. Spółka jednak nie weszła dotąd w życie z powodu napotkanych a od założycieli niezależnych przeszkód w wybudowaniu odpowiedniego magazynu przy torze kolejowym; zgodnie więc z radą udzieloną przez Biuro Patronatu postanowiła Spółka wyczekać z rozpoczęciem swej akcji do chwili, kiedy urządzenie magazynu w miejscu odpowiedniem będzie możliwem do przeprowadzenia bez nadmiernego obciążenia Spółki. Spółka ta zresztą ma warunki pomyslnego rozwoju a wywołała dosyć znaczne zainteresowanie u tamtejszej ludności rolniczej; członków przystąpiło odrazu 101 z udziałami w sumie 5000 K. a Wydział powiatowy bocheński i Towarzystwo rolnicze okręgowe w Bochni przyrzekły także wydatną pomoc. Wydział krajowy oświadczył się tedy również z gotowością udzielenia Spółce pomocy i opieki przedewszystkiem w tym celu, żeby na działalności tej Spółki wypróbować warunki rozwoju i ocenić praktycznie potrzebne środki pomocy dla tego rodzaju Spółek rolniczych.

W tym samym celu przyjął Wydział krajowy do swego Patronatu zawiązaną w maju 1904 r. „Spółkę sadowniczą w Jabłonowie koło Suchostawu” (powiat husiatyński). Zadaniem tej Spółki jest wspólna sprzedaż a po części też przeróbka owoców z sadów, które należą do członków Spółki, jakoteż wywieranie wpływu na polepszenie samej produkcji owoców. Spółka zakrojona była od samego początku na małą skalę; liczy tylko 14 członków z 12 sadami. Wydział krajowy udzielił tej Spółce zasiłku bezzwrotnego 400 K., pożyczki bezprocentowej 2000 K. i opłaca kosztą fachowego nadzoru wykonywanego nad działalnością Spółki przez p. Eugeniusza Poluszyńskiego, inspektora sadownictwa w Zarządzie głównym Towarzystwa Kółek rolniczych, które wraz z Biurem Patronatu czuwa nad właściwym użyciem środków, dostarczonych Spółce przez Wydział krajowy. Działalność tej Spółki w zakreślonym jej szczyplym zakresie jest właśnie w pełnym toku a przebieg tegorocznej akcji handlowej da najlepsze wskazówki, w jakim kierunku trzeba zwrócić szczególniejszą uwagę w celu podniesienia samej produkcji.

Za najwięcej dojrzałą i wymagającą najtroskliwszej opieki a wydatnej pomocy uznał Wydział krajowy sprawę poparcia rozwoju Spółek mleczarskich. Podjęta bowiem już od lat kilkunastu tak przez Wydział krajowy jak i przez istniejące w kraju towarzystwa rolnicze praca nad podźwignięciem krajowego mleczarstwa przygotowała już teren dla praktycznego wytworzenia krajowego przemysłu mleczarskiego opartego na nowoczesnych środkach i sposobach produkcji.

Zbyteczną rzeczą byłoby tutaj rozwódzić się nad przewrotem, jakiemu mleczarstwo uległo w ostatnich kilkunastu latach; wystarczy uprzytomnić tylko ten fakt, że chodzi tutaj o przeobrażenie domowego przemysłu mleczarskiego na przemysł fabryczny ale utrzymany w rękach rolników, — wystarczy stwierdzić przytem, że ta przemiana w niektórych krajach już została pomyślnie dokonana a w innych krajach, tak zachodnich jak wschodnich (Syberya), dokonywa się w szybkim tempie. Nie wiele już lat chyba minie, kiedy dotychczasowe domowe gospodarstwo nabiąłowe zajmie takie same stanowisko w obec nowoczesnej fabrycznej przeróbki mleka, jak inne gałęzie przedtem domowego przemysłu np. gorzelnianego, piwowarskiego lub tkackiego. Jestto zatem sprawa ogromnej doniosłości, aby z jednej strony przemysł ten wytworzyć w kraju naszym zawczasu, zanim jego rozkwit na okół naszego kraju nie utrudni nadmiernie wychowania naszego własnego przemysłu mleczarskiego, z drugiej zaś strony nie dopuścić do tego, aby ten przemysł oderwał się niejako od produkcji rolniczej i wymknął z rąk ludności rolniczej a przeciwnie postarać się, iżby w jej rękach pozostał całkowicie i całą możliwą korzyść, zgodnie zresztą z interesem konsumentów, przynosił rolnictwu. O to postarały się kraje północne i zachodnie (Dania, Szwecya, Niemcy) w ten sposób, iż wytworzyły wspaniałą organizację Spółek i związków mleczarskich, bez czego zużytkowanie nowoczesnych maszyn, wynalazków i metod produkcyjnych w przemyśle mleczarskim byłoby dla ogromnej większości rolników niemożliwem I otóż to jest, zdaniem Wydziału krajowego, problem pierwszorzędnej doniosłości dla naszego także kraju — zadanie, które trzeba bez zwłoki podjąć i należyście wykonać.

Ale zadanie to nie jest łatwem i prostem. Podrzednego bowiem znaczenia jest zorganizowanie samej Spółki pod względem prawnym i administracyjnym; kwestya funduszy nie jest także najważniejszą, — jądro rzeczy stanowi odpowiednie celowi urządzenie i prowadzenie wspólnej mleczarni. Tu potrzeba nie tylko znajomości rzeczy pod względem technicznym i technologicznym, ale także umiejętności kupieckiego kalkulowania, zmysłu gospodarności i rozumnej oszczędności, odpowiedniego doboru i należytego zużytkowania sił personalu technicznego i administracyjnego a zarazem utrzymania stałe tej sprawności, sprężystości i dokładności, jakiej wymaga praca przemysłowa dla swej żywotności i trwałości w rozwoju. Tych warunków nie można mieć zawsze i wszędzie na zawołanie, trzeba je wyszukiwać i wychowywać. W tym względzie miał przemysł mleczarski w Niemczech łatwiejsze, niż w kraju naszym, zadanie dlatego, że wtenczas, gdy się zaczął tworzyć na nowoczesnych podstawach, już Niemcy mieli wykształcony w innych gałęziach przemysłu własny, który się stał nietylko zamożnym miejscowym konsumentem dla wyrobów przemysłu mleczarskiego, ale także rozsądnikiem praktycznego wychowania i uzdolnienia przemysłowego; ten swojski przemysł dostarcza też tanio i dogodnie środków działania dla przemysłu mleczarskiego. Dlatego w Niemczech mógł przemysł mleczarski łatwiej się podnieść i wykształcić głównie na drodze samopomocy a w mniejszym stopniu pod wpływem opieki państwowej, publicznej, aniżeli w Danii, gdzie tak rozwiniętego ogólnie przemysłu nie było i gdzie przemysł mleczarski stał się właśnie dopiero główną gałęzią krajowego przemysłu. Stał się nią jednak w ogromnej części pod wpływem skutecznej, silnej systematycznej opieki i ingerencji władzy państwowej, publicznej i to tak ustawodawstwa jak i egzekutywy. To pomogło duńskiemu przemysłowi mleczarskiemu nie tylko do jego ogromnego rozkwitu, ale także do nadania mu tej jednolitości pod względem produkcyjnym a wartości pod względem handlowym, jakich niemiecki przemysł i handel mleczarski jeszcze nie posiada.

Wydział krajowy, uznając pilną potrzebę wdrożenia systematycznej i energicznej akcyi dla poparcia rozwoju spółek mleczarskich w naszym kraju, przyszedł do przekonania, że osobiłwie w początkach tej systematycznej akcyi nieodzownem jest skupienie w rękach jednego organu do tego odpowiednio uzdolnionego kierownictwa całej akcyi a więc tak pracy organizacyjnej, wnikającej w szczególności nadzoru zarówno pod względem technicznym i administracyjnym nad działalnością spółek mleczarskich. Gdy drogi tego rozwoju spółek mleczarskich zostaną utarte, gdy zdobytem zostanie obfite doświadczenie własne, gdy wypróbowani zostaną i ludzie i środki i formy działania, wówczas łatwiej będzie można w razie potrzeby rozdzielić czynności organizacyjne od kontrolnych, a nawet w samej kontroli kwestye techniczne od administracyjnych.

Dopóki jednak trzeba tworzyć i doświadczać, wychowywać Spółki i torować im drogi rozwoju, musi ten czynnik, któremu się powierzy współdziałanie w organizacji, czuwać także nad działalnością zorganizowanych Spółek w każdym kierunku. Wzglądać szczegółowo we wszystkie ich funkcje. Właściwie oceniać i przeprowadzać całość i szczegóły organizacji a zmieniać ją stosownie do potrzeby, można tylko przez dokładną znajomość wszystkich szczegółów technicznych i administracyjnych w ich ruchu i wzajemnym na siebie wpływie a nawzajem nie może być mowy o gruntownej, celowi odpowiadającej kontroli czy — to technicznej, czy administracyjnej, jeżeli nie polega na dokładnem rozumieniu całego ustroju, właściwych warunków działania i potrzeb kontrolowanej spółki mleczarskiej.

Potrzebnem jest zatem jednolite kierownictwo tej akcji, która ma na celu bezpośrednio poprzeć rozwój i działalność spółek mleczarskich. Od kierownictwa tego wymagać się nadto musi, nie tylko uzdolnienia do tej pracy i szczerego dla niej zapału ale równocześnie ogłędności i trzeźwości w praktycznem działaniu. W tym sposobie ujęcia i przeprowadzenia akcji upatruje Wydział krajowy najważniejszą rękojmnię, jakiej szukać trzeba, aby usiłowania i świadczenia, na jakie się zdobędzie ludność rolnicza w imię zasady samopomocy i asocjacji, jako też zabiegi i ofiary, jakich dla poparcia tych starań w imię ważnego interesu publicznego prawdopodobnie ani kraj ani państwo nie poskąpią, nie przyniosły zawodów i niepowodzeń lecz doprowadziły do zamierzonego celu. W tym względzie Wydział krajowy w zupełności podziela zapatrywania komisji bankowej, wypowiedziane w umotywowaniu jej wniosków co do załatwienia poprzedniego sprawozdania Wydziału krajowego w tym przedmiocie: „Komisja bankowa uznaje najzupełniej wielką pożyteczność spółek rolniczych, nie zapoznaje jednak trudności należytego przeprowadzenia akcji na tem polu. Jeżeli więc w interesie poprawy stosunków ekonomicznych ludności włościańskiej życzyć sobie trzeba jak najrychlejszego rozwinięcia u nas ruchu asocjacyjnego, który w innych krajach obficie już przyniósł owoce, to trzeba również jak najtroskliwiej czuwać na tem, aby zaraz przy rozpoczęciu tego ruchu zapewnić zdrowe podstawy i prawidłowy rozwój powstającym mającym spółkom.“ Świadomość właśnie tej potrzeby i wynikającej stąd odpowiedzialności skłonił Wydział krajowy do położenia nacisku na podniesione wyżej momenta.

Za najodpowiedniejszy organ do wykonywania czynności, mających na celu popieranie rozwoju Spółek mleczarskich, uznał Wydział krajowy Biuro Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek, które oczywiście będzie miało zapewnioną pomoc krajowego Biura mleczarskiego, tak jak np. przy zakładaniu Spółek dla kultury torfowej i wykonywaniu nad nimi nadzoru, pozostaje Biuro Patronatu w porozumieniu z krajowem Biurem melioracyjnem. Takie rozszerzenie działalności Biura Patronatu uważa zresztą Wydział krajowy za naturalne następstwo pomyślnego postępu w dotychczasowej akcji tego Biura na polu asocjacji rolniczej. Powołać się nadto może Wydział krajowy na ten fakt, iż te Wydziały krajowe, które podjęły się opieki pierwotnie nad Spółkami oszczędności i pożyczek, mianowicie w Austrii dolnej i górnej, rozszerzyły następnie działalność swoją także na popieranie rozwoju Spółek mleczarskich, a wszystkie czynności dotyczące tego kierunku swej działalności przydzieliły organowi, powołanemu do opiekowania się rozwojem i działalnością Spółek oszczędności i pożyczek. Sprawę tę badał Wydział krajowy dokładniej w Austrii górnej, gdzie rozwój Spółek mleczarskich odbywał się zrazu bez współudziału Wydziału krajowego, który wszakże wskutek przykrych bardzo doświadczeń, jakie przyniósł pierwotny rozwój tamtejszych Spółek mleczarskich, zmuszonym był w r. 1902 wkroczyć energicznie i objąć opiekę nad istniejącymi Spółkami i kierownictwo całej dalszej akcji, aby Spółki wyprowadzić na właściwą drogę rozwoju, a nie dopuścić w dalszym ciągu do niepowodzeń, wynikających z nieogłędnego, gorączkowego lub nieumiejętnego postępowania. (Bliższe szczegóły zawiera sprawozdanie Dra Stefczyka z podróży do Austrii górnej, zamieszczone w Nr. 2. »Czasopisma dla Spółek rolniczych«). Gdzie zaś Wydziały krajowe nie wykonują patronatu nad Spółkami oszczędności pożyczek, tam związki tych właśnie Spółek stały się zarazem patronatami dla Spółek mleczarskich, zarówno współdziałającymi w ich zakładaniu, jak również wykonywującymi kontrolę i opiekę nad ich działalnością produkcyjną i administracyjną; dla celów zaś handlowych tworzą te Spółki swoje osobne związki, zostające również pod opieką bądź to Wydziałów krajowych, bądź też ogólnych związków Spółek rolniczych.

Podjmując wszakże tak ważną i niełatwą akcję w celu poparcia rozwoju Spółek mleczarskich, nie wątpi Wydział krajowy, iż dozna chętnego i wydatnego współdziałania i pomocy ze strony innych czynników. Jak przedewszystkiem ze strony istniejących w kraju towarzystw rolniczych. Wydział krajowy zamierza zatem zasięgać informacji i opinii odnośnych towarzystw rolniczych w sprawach Spółek mleczarskich, tak przy ich organizowaniu jak i w rzeczach dotyczących poparcia ich dalszej działalności. Szczególniej jednak spodziewa się Wydział krajowy z tej strony usilnych zabiegów skierowanych ku temu, aby powiększyć i ulepszyć produkcję mleka, wytworzyć odpowiedniejszy, niż dotychczas stosunek między letnią a zimową produkcją, przyuczyć ludność do należytego obchodzenia się z nabiałem a podnieść w kierunku mleczności hodowlę bydła, a w związku z nią produkcję paszy. Osobliwie zaś będzie wskazaniem, aby te starania zwrócone były ku tym okolicom, gdzie powstaną i działać będą Spółki mleczarskie, lub gdzie dla ich powstania i działalności znajdują się szczególnie korzystne warunki naturalne. Ta praca musi stanowić nieodzowne tło i podstawę dla łącznej akcji Wydziału krajowego i innych chętnych a uzdolnionych do współdziałania czynników w celu zapewnienia Spółkom mleczarskim i krajowemu przemysłowi mleczarskiemu zdrowego i silnego rozwoju.

eg. I. Obecny rok (1904) przeznaczony jest głównie na przygotowawcze czynności do zamierzonej akcji. Opracowany zatem został przedewszystkiem normalny statut dla Spółek mleczarskich, mających się zawiązywać pod opieką Wydziału krajowego (aleg. I. do niniejszego sprawozdania). Statut ten ma szczególnie na oku ten typ Spółek mleczarskich, w których członkami będą w przeważnej części mniejsi rolnicy (włościanie), odpowiednio zaś do szczegółowych stosunków i potrzeb mogą pojedyncze postanowienia statutowe uledz za zgodą Wydziału krajowego odpowiedniej zmianie.

Następnie Wydział krajowy ustanowił zasady dotyczące udzielania pomocy Spółkom mleczarskim z funduszków krajowych lub państwowych za pośrednictwem Wydziału krajowego. Zasady te mogą się jednak odnosić głównie do tego typu Spółek mleczarskich, które ograniczają się na prowadzenie mleczarni wspólnej z ruchem ręcznym (bez innych motorów): dla mleczarni większych mają być szczególne pomocy w każdym wypadku ustanawiane z osobna przez Wydział krajowy. Podług przyjętych tedy zasad ma pomoc dla spółek mleczarskich, przyjętych pod opiekę Wydziału krajowego, obejmować:

1. bezpłatne wykonywanie przez Wydział krajowy opieki i nadzoru nad Spółką w każdym kierunku jej działalności:

2. przyznanie jednorazowego zasiłku bezzwrotnego w kwocie 200 K na pokrycie kosztów założenia i organizacji Spółki (zarejestrowanie, formularze, księgi i t. p.)

3. udzielanie z funduszu pożyczkowego dla przemysłu rolniczego oprocentowanych po 3% pożyczek, amortyzujących się najwyżej w ciągu lat 10 pod warunkiem, że plan i kosztorys mleczarni zostanie przez Wydział krajowy zatwierdzony i z tem zastrzeżeniem, iż kwota pożyczki nie może przekraczać $\frac{3}{4}$ części tej wartości, jaką przedstawia suma deklarowanych udziałów, łącznie z statutową poręką członków i funduszem rezerwowym Spółki.

4. udzielanie Spółkom do bezpłatnego użytku głównych maszyn mleczarskich z tym warunkiem, że:

a) wartość tych maszyn amortyzować się będzie w ciągu 5-ciu lat, po upływie których przechodzą na własność Spółki;

b) jeżeli Spółka otrzyma maszyny już przedtem używane, skróci Wydział krajowy odpowiednio okres amortyzacyjny;

c) na wypadek wcześniejszego rozwiązania Spółki lub wykluczenia jej z pod opieki Wydziału krajowego obowiązana będzie Spółka zwrócić Wydziałowi krajowemu otrzymane maszyny w stanie użytkowym lub zapłacić ich wartość z potrąceniem amortyzacji za ubiegły czas użytkowania.

W poszczególnych wypadkach może Wydział krajowy w razie uznanej potrzeby dodać inne lub zmienić powyższe warunki i zasady pomocy.

Aleg. II.

Dla uzyskania funduszków potrzebnych na zakupno maszyn mleczarskich dla Spółek, zwrócił się Wydział krajowy do c. k. Ministerstwa rolnictwa za pośrednictwem Prezydium c. k. Namiestnictwa w odezwie z dnia 10. marca 1904 l. 22 286 (aleg. II. do niniejszego sprawozd.) z żądaniem przyznania na ten cel subwencji ze skarbu państwa, której wysokość na rok 1904 zaproponował Wydział krajowy w kwocie 10.000 K a na rok 1905 w wysokości 15.000 K. Odezwę tę zakomunikował Wydział krajowy Prezydium Koła polskiego w Wiedniu i c. k. Ministrowi dla Galicji, JE. Dr. Leonardowi Piętakowi z prośbą o poparcie sprawy. Mimo tego nie otrzymał Wydział krajowy żadnej odpowiedzi do tej pory.

Cheąc dyrektorowi Biura Patronatu, Dr. Stefczykowi ułatwić jego czynności w zakresie Spółek mleczarskich, udzielił mu Wydział krajowy zasiłku w kwocie 500 K na odbycie podróży za granice kraju w celu zbadania i porównania urządzeń i działalności kilkunastu Spółek mleczarskich, jakoteż centralnych dla nich organizacji; podróż tę odbył Dr. Stefczyk w czasie od 11. maja do 4 czerwca 1904 r. W Austrii górnej zapoznał się z czynnościami tamtejszego Wydziału krajowego w zakresie Spółek mleczarskich, z urządzeniami i z działalnością centralnej Spółki dla sprzedaży masła w Schärding i zwiedził 3 mleczarnie spółkowe. W Bawarii studyował działalność „Krajowego Związku bawarskiego spółek pożyczkowych i spółek mleczarskich w Monachium“, urządzenia i działalność towarzystwa mleczarskiego i centralnej Spółki dla sprzedaży masła w Passawie, jakoteż zwiedził 4 Spółki mleczarskie różnego typu. Udał się następnie do prowincji nadreńskiej aby przyglądać się Spółkom mleczarskim w kraju, gdzie wskutek praktykowanej swobodnie podzielnosci gruntów przeważa drobna, kilkumorgowa własność ziemska; zwiedził więc tutaj 4 spółki mleczarskie, i informował się o działalności Związku Spółek rolniczych w Bonn, opiekującego się przeważną częścią Spółek mleczarskich w prowincji nadreńskiej. Wreszcie udał się Dr. Stefczyk do Holsztynu, jako kraju o rozwiniętym już od dłuższego czasu mleczarskim przemyśle i tutaj zasięgał wiadomości w Izbie rolniczej w Kiel, oraz w tamtejszym prowincjonalnym Związku Spółek rolniczych, poczem zwiedził 3 holsztyńskie Spółki mleczarskie. Szczególniejszą baczność zwracał przytem Dr. Stefczyk w całej podróży na stronę gospodarczą w urządzeniach i działalności zwiedzanych Spółek.

Obecnie zajętem jest Biuro Patronatu opracowaniem instrukcyj i przygotowaniem potrzebnych formularzy i książek dla spółek mleczarskich. Nadto Dr. Stefczyk przygotował już broszurę »o zakładaniu wspólnych mleczarni pod opieką Wydziału krajowego« dla ułatwienia propagandy za Spółkami mleczarskimi, a głównie dla pouczenia, jakie warunki są potrzebne dla założenia spółki i uzyskania pomocy Wydziału krajowego, a opracowuje »Podręcznik dla Spółek mleczarskich« i sprowadza się tę pracę ukończyć w ciągu bieżącego roku.

Dopiero po ukończeniu czynności przygotowawczych zwróci się Wydział krajowy do wszystkich czynników, które można uważać za powołane do współdziałania w zamierzonej akcji dla poparcia rozwoju Spółek mleczarskich, aby osiągnąć porozumienie i pomoc w zabiegach dalszych, mających wspólny cel na oku.

Tymczasem jednak przyjął już Wydział krajowy pod swoją opiekę trzy spółki mleczarskie: w Rybnej (powiat krakowski), która już od lat 3 jest czynną i udowodniła, że ma warunki pomyślnego rozwoju, spółkę w Chmielniku (pow. Rzeszów), która jeszcze nie rozpoczęła czynności, lecz ma już zapewnioną pomoc kraju w myśl przytoczonych wyżej zasad i spółkę w Rudkach obliczoną głównie na przeróbkę mleka produkowanego przez większych właścicieli ziemskich tamtejszego powiatu.

*

*

*

W preliminarzu budżetu krajowego na rok 1905 obliczył Wydział krajowy:

wydatki Biura Patronatu w kwocie	K 112.410
dochody zaś w kwocie	» 38.640
niedobór wynosi więc	<u>K 73.770</u>

Wydatki preliniuje się w kwocie wyższej o K 25.739 od sumy wydatków przeznaczonych w budżecie na rok 1904. Ten wzrost wydatków jest jednak w przeważnej części tylko pozorny i pochodzi z odmiennego sposobu budżetowania. Pierwszy raz mianowicie uwzględniono w wydatkach koszt zakupu żelaznych kas ogniotrwałych; wydatek ten w kwocie 14.000 K znajduje wszakże pokrycie w podwyższonych o tę samą kwotę dochodach ze sprzedaży wydawnictw i innych przedmiotów dla Spółek. W ten sposób rzeczywisty wzrost wydatków na rok 1905 w porównaniu z wydatkami na r. 1904 wynosi tylko 11.739 K, a składa się z następujących pozycji:

1. Na dodatek 5-cio letni dla dyrektora Biura wstawiono całoroczną kwotę 500 K zamiast półrocznej, wstawionej na r. 1904, zatem różnica o 250 K.

2. W połowie 1905 r. zajdzie konieczna potrzeba przyjęcia piątego lustratora z płacą 2.400 K rocznie. Obecnie bowiem oprócz kilku Spółek rolniczych należy do krajowego Patronatu 347 Spółek oszczędności i pożyczek a do połowy 1905 r. ilość ta wzrośnie najmniej do 400 Spółek. Wypadnie zatem przeprowadzić około 500 lustracji tj. 400 zwyczajnych i według dotychczasowego doświadczenia 25% czyli 100 nadzwyczajnych lustracji. Ponieważ na jednego lustratora nie można — przy innych czynnościach w biurze, jak sprawdzanie zamknięć rachunkowych, odbywanie kursów i t. p. — liczyć w przecięciu więcej jak 100 lustracji, przeto potrzeba przyjęcia piątego lustratora jest tem bardziej uzasadnioną, iż nowa siła może być dopiero po paru miesiącach pracy przygotowawczej w biurze, użytą do wykonywania lustracji; wskutek tego przybywa wydatek na półroczną płacę K 1200.

3. Magazynierowi i ekspedyentowi w Biurze Patronatu postanowił Wydział krajowy podwyższyć płacę z 876 K na 1200 K rocznie ze względu na dodatnią już od lat 5 pracę odnośnego funkcjonariusza (p. Jamińskiego), połączoną z odpowiedzialnością za całość przedmiotów oddanych w przechowanie. Wydatek zresztą na płacę magazyniera i ekspedyenta znajduje całkowite pokrycie w surowym zysku ze sprzedaży dostarczanych Spółkom przedmiotów (formularzy, książek i t. p.). Podwyżka ta wynosi zatem 324 K.

4. Protokolantowi, który jest zarazem rejestrantem w Biurze Patronatu, zamierza Wydział krajowy z początkiem 1905 r. podwyższyć płacę o 10 K miesięcznie (z 60 na 70 K), co jest usprawiedliwione wzrostem czynności, wymagających pilności i uwagi. Podwyżka stanowi 120 K rocznie.

5. Skutkiem szybkiego wzrostu czynności Biura Patronatu, powstały tak znaczne zaległości w różnych czynnościach porządkowych, że już w czerwcu b. r. zgodził się Wydział krajowy na przyjęcie drugiej (kobiecej) siły manipulacyjnej. Nieuniknionym jest zatem także w 1905 r. nowy wydatek na wynagrodzenie tej siły po 2 K dziennie, czyli rocznie 720 K.

6. Koszt podróży lustracyjnych wzrasta stale naturalnym rzeczą porządkiem. Jak wykazano wyżej (ad 2), wypadnie w 1905 r. przeprowadzić przynajmniej 500 lustracji tj. o 100 więcej niż w r. 1904. Nadto wzrośnie niezawodnie ilość zebrań organizacyjnych, zwłaszcza, że już obecnie ma Biuro Patronatu do załatwienia przeszło 60 podań o pomoc w założeniu spółki. Zamiast 70, jak dotychczas, przyjąć trzeba najmniej 80 zebrań założycielskich w obecności delegata Patronatu. Przybywa zatem na rok 1905 lustracji 100, zebrań założycielskich 10, razem 110 spraw, licząc po 1½ dnia czasu (razem z podróżą), otrzymuje się 165 dni podróży po 25 K (jak dotychczas), czyli wzrost wydatku o K 4125.

7. W pozycji wydawnictw i przedmiotów dla Spółek (oprócz wyjaśnionych już wyżej 14.000 K na zakupno kas ogniotrwałych) wstawił Wydział krajowy nowy wydatek 1000 K (zamiast dotychczasowych 3000 K wstawiono 4000 K) na pokrycie kosztów papieru, druku i ekspedycji »Czasopisma dla Spółek rolniczych«, którego wydawnictwo zostało rozpoczęte w połowie 1904 r.

8. Wreszcie z powodów wyżej przytoczonych (ad 6) preliniuje Wydział krajowy zasiłki dla nowopowstających Spółek w kwocie o 400 K wyższej, licząc na podstawie doświadczenia lat ostatnich i na podstawie licznych zgłoszeń nowych na

przyjęcie do krajowego Patronatu w r. 1905 ogółem co najmniej 70 zamiast 60 Spółek, jak obliczono w preliminarzach z lat poprzednich, co spowoduje przyznanie zasiłków po 400 K w kwocie o 4000 K wyższej, niż przyznana w budżecie na r. 1904.

W dochodach Biura Patronatu preliniuje się w dotychczasowej wysokości subwencję rządową (10.000 K) i zwrot od funduszu pożyczkowego za prowadzenie »zbiorowego rachunku« (płaca praktykanta rachunkowego w kwocie 1440 K). Natomiast dochód ze sprzedaży wydawnictw i innych przedmiotów preliniuje się w kwocie o 14.200 K wyższej, z czego 14.000 K jest wyjaśnionem już wyżej korelatywnym dochodem ze zwrotów należności za dostarczone Spółkom kasy żelazne a o 200 K podwyższa się surowy zysk ze sprzedaży wydawnictw dla Spółek (formularzy i książek) tj. z kwoty 1000 K (w r. 1904) na kwotę 1200 K.

Tym sposobem wynosiłyby:

I. Wydatki Biura Patronatu na:

1. Płace	K 26.860.—
2. Podróże lustr. i org.	» 21.750.—
3. Sprzęty i przybory kancelaryjne i t. d.	» 1.000.—
4. Portorya	» 800.—
5. Wydawnictwa i inne przedm. dla Spółek	» 30.000.—
6. Praktyczne kursa naukowe	» 4.000.—
7. Zasiłki dla 70 Spółek	» 28 000.—
razem	<u>K 112.410.—</u>

II. Dochody Biura Patronatu:

1. Sprzedaż wydawnictw i innych przedmiotów dla Spółek	27.200.—
2. Zwrot od funduszu pożyczk. za prow. »zbior. rachunku«	1.440.—
3. Subwencya rządowa	10.000.—
razem	<u>K 38.640.—</u>
III. Niedobór do pokrycia	<u>K 73.770.—</u>

W przedłożonym Wysockiej Izbie preliminarzu budżetu Biura Patronatu na r. 1905 postanowił Wydział krajowy nie przedkładać na razie wniosku o przyznanie osobnego kredytu na dalsze prowadzenie akcji rozpoczętej w celu poparcia rozwoju Spółek mleczarskich. Wydatki na maszyny dla spółek mleczarskich powinny znaleźć pokrycie w spodziewanej na ten cel subwencji państwowej. Wydatki na zasiłki bezzwrotne dla pokrycia kosztów założenia Spółki, pokrywać będzie Wydział krajowy z pozostałej części funduszu dyspozycyjnego, odłożonego z zysków funduszu pożyczkowego w myśl przytoczonej wyżej uchwały sejmowej z 18. września 1903 r. Spodziewa się nadto Wydział krajowy otrzymać na rok 1905 subwencję państwową w wyższej niż dotychczas kwocie, a przyjmując w dochodach preliniowanych na rok 1905 dotychczasową wysokość rocznej subwencji na cele Patronatu, mogłyby Wydział krajowy ewentualnej nadwyżki użyć w razie potrzeby na cele popierania Spółek mleczarskich. Wreszcie zamierza Wydział krajowy korzystać w danym wypadku także z funduszu dyspozycyjnego »na rozmaite zasiłki mające na celu podniesienie rolnictwa i przemysłu rolniczego« i po części z tego względu odnośną pozycję wydatków (w rubr. X. poz. 306) preliniuje Wydział krajowy w kwocie o 2000 K wyższej (tj. 10.000 K zamiast dotychczasowych 8000 K).

Gdy zaś wyżej wykazane i uzasadnione wydatki Biura Patronatu wstawione zostały w rubr. X. jako poz. 340 ogólnego preliminarza wydatków funduszu krajowego na rok 1905, a dochody są pomieszczone i wykazane w rubr. VII. poz. 65

preliminowanych na r. 1905 dochodów tegoż funduszu, przeto Wydział krajowy opierając się na powyższem przedstawieniu rzeczy, wnosi jedynie:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o wykonywaniu patronatu nad Spółkami oszczędności i pożyczek i nad innemi Spółkami rolniczemi.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

S. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Tadeusz Pilat w. r.

Członek Wydziału kraj.

STATUT

„Spółki mleczarskiej w .....

stowarzyszenia zarejestrowanego z ograniczoną poręką“.

I. Firma, cel, siedziba i czas trwania Spółki.

§. 1. Na podstawie ustawy z dnia 9. kwietnia 1873 (Dz. p. p. Nr. 70), zawiązują podpisani Spółkę pod firmą: „Spółka mleczarska w ....., stowarzyszenie zarejestrowane z ograniczoną poręką“.

§. 2. Celem Spółki jest wspólne przerabianie i spienianie mleka, produkowanego w gospodarstwach członków Spółki.

§. 3. Siedzibą spółki jest gmina ....., czas trwania spółki nie jest ograniczony.

II. Członkowie.

§. 4. Członkiem Spółki może być każda osoba własnowolna, przyjęta do Spółki przez jej Zarząd, jeżeli podpisze statut lub deklarację przystąpienia do Spółki i uiści opłatę wstępną (§ 33) oraz przynajmniej pierwszą ratę na udział (§. 34).

Zarząd może także odmówić przyjęcia bez podawania powodów; nieprzyjętemu wolno się odwołać do Rady nadzorczej w ciągu dni 14 od zawiadomienia go o uchwale Zarządu; Rada nadzorcza arozstrzyga nieodwołalnie.

§. 5. Obowiązkiem członka jest:

- a) wpłacić do kasy Spółki przynajmniej jeden udział (§. 34) i jednorazową opłatę wstępną (§. 33);
- b) odpowiadać za zobowiązania stowarzyszenia wobec osób trzecich nie tylko swoim udziałem ale nadto kwotą dalszą aż do .....-krotnej wysokości udziału, o ile na pokrycie pretensyj wierzycieli Spółki nie wystarczy jej własny majątek;
- c) stosować się do postanowień statutu, uchwał Walnego zebrania oraz przepisów, jakie dla ruchu mleczarni Spółki lub jej zakładów pomocniczych wyda Zarząd, względnie Rada nadzorcza spółki

§. 6. Członek ma prawo :

- a) dostarczać mleko do mleczarni Spółki i korzystać z jej usług, o ile się stosuje do obowiązujących w niej przepisów;
- b) brać udział w Walnych zebraniach Spółki (§. 25);
- c) uczestniczyć w zyskach Spółki po myśli postanowień niniejszego statutu (§. 40).

§. 7. Ustąpienie członka ze Spółki ma miejsce:

- a) wskutek śmierci;
- b) wskutek dobrowolnego wystąpienia, które jest dozwolone z końcem roku za poprzednim trzymiesięcznym wypowiedzeniem;
- c) wskutek wykluczenia, o którym na wniosek Zarządu orzeka nieodwołalnie Rada nadzorcza Spółki.

III. Organa Spółki

§. 8. Organami Spółki są:

- a) Zarząd;
- b) Rada nadzorcza, i
- c) Walne zebranie.

A) Zarząd.

§. 9. Zarząd Spółki składa się z trzech członków przez Walne zebranie na wniosek Rady nadzorczej na 3 lata wybieranych a mianowicie: a) z przewodniczącego; b) jego zastępcy i c) kasyera.

W razie wcześniejszego ustąpienia, zasuspendowania lub trwałej przeszkody w spełnianiu obowiązków może Rada nadzorcza zamianować zastępcę członka Zarządu aż do najbliższego Walnego zebrania.

§ 10. Zarząd prowadzi bieżącą administrację Spółki i jej zakładów na podstawie instrukcyj wydanych przez Radę nadzorczą a w szczególności:

- a) przyjmuje członków Spółki (§. 4) i przedkłada Radzie nadzorczej wnioski o wykluczeniu członków Spółki (§. 7 c);
- b) przedkłada Radzie nadzorczej do decyzji wnioski co do przyjęcia lub usunięcia kierownika mleczarni jakoteż wnioski dotyczące oznaczenia ilości, rodzaju i wynagrodzenia personelu pomocniczego;
- c) przyjmuje i oddala personal pomocniczy;
- d) zawiera układy z stałymi odbiorcami produktów mleczarni;
- e) zaciąga pożyczki dla Spółki w granicach upoważnienia udzielonego przez Radę nadzorczą i czuwa nad ich regularną spłatą;
- f) zestawia i przedkłada Radzie nadzorczej roczne zamknięcia rachunkowe i bilanse Spółki wraz z wnioskami co do rozdziału zysku lub pokrycia straty;
- g) może przedkładać Radzie nadzorczej wnioski, mające na celu rozwój Spółki.

§. 11. Załatwianie spraw wymienionych w §. 10. wymaga uchwały Zarządu na posiedzeniu, które zwołuje przewodniczący Zarządu lub jego zastępca. Do ważności uchwały potrzeba obecności i zgody przynajmniej dwóch członków Zarządu. Z powziętych uchwał spisuje się zwięzłe protokoły, które podpisują obecni na posiedzeniu członkowie Zarządu.

§. 12. Przewodniczący Zarządu, względnie jego zastępca :

- a) zastępuje Spółkę sądownie i pozasądnie :
- b) przewodniczy na posiedzeniach Zarządu ;
- c) wykonywa przepisy obowiązujących ustaw, a w szczególności prowadzi „Spis członków“ i czuwa nad przestrzeganiem postanowień statutu, wydanych na jego podstawie instrukcyj, jakoteż uchwał Walnego zebrania ;
- d) prowadzi korespondencję Spółki ;
- e) dogląda czynności kierownika mleczarni, jakoteż należytego prowadzenia rachunkowości Spółki ;
- f) sprawdza kasę i inwentarz Spółki ;
- g) przedkłada Radzie nadzorczej kwartalne sprawozdania z działalności Spółki, a Zarządowi najpóźniej do końca stycznia każdego roku roczne zamknięcia rachunkowe i bilans Spółki za rok ubiegły.

§. 13. Kasyer przechowuje gotówkę, pobiera wpłaty i uskutecznia wypłaty pieniężne podług przepisów instrukcyi kasowej.

§. 14. Wszyscy członkowie Zarządu odpowiadają osobiście i solidarnie za szkody, wynikające z przekroczenia ustawy o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych, niniejszego statutu, uchwał Walnego zebrania i wydanych przez Radę nadzorczą instrukcyj, lub w razie zaniedbywania swych obowiązków. Rada nadzorcza może w razie uznanej potrzeby zasuspendować wszystkich, lub pojedynczych członków Zarządu i zamianować zastępców aż do rozstrzygnięcia przez Walne zebranie, które winno być zwołane w ciągu 8 dni.

§. 15. Legitymację dla pierwszego Zarządu stanowi pierwotny statut, a dla następnych protokół z odnośnego Walnego zebrania.

§. 16. Firmę Spółki podpisuje pod wyciśniętą pieczętką (stampilą) Spółki przewodniczący (względnie jego zastępca); oraz jeden z członków Zarządu.

B) Rada nadzorcza.

§. 17. Rada nadzorcza składa się najmniej z . . . . . członków, z których wybiera Walne zebranie z pośród członków Spółki na przeciąg trzech lat. Walne zebranie może także ustanowić większą ilość członków Rady, jednak w ten sposób, aby ogólna ilość członków Rady była przez 3 podzielna. Corocznie ustępuje z Rady nadzorczej $\frac{1}{3}$ część członków, którzy mogą być ponownie wybrani; po upływie pierwszego i drugiego roku od wejścia w życie niniejszego postanowienia oznaczy los, którzy z członków Rady mają ustąpić.

Członkowie Zarządu nie mogą należeć do Rady nadzorczej.

§. 18. Rada nadzorcza konstituuje się sama, wybierając swego przewodniczącego, jego zastępcę i sekretarza.

§. 19. Członkowie Rady nadzorczej pełnią swe czynności bezpłatnie, jako obowiązek honorowy.

§. 20. Rada nadzorcza :

- a) wydaje instrukcje dla Zarządu, dla zakładów Spółki, jakoteż dla dostawców mleka ;
- b) na wniosek Zarządu mianuje lub usuwa kierownika mleczarni, jakoteż oznacza ilość, rodzaj i wynagrodzenie personelu pomocniczego (§. 10. b) ;
- c) ustanawia zasadniczą cenę za dostarczane mleko ;
- d) udziela Zarządowi upoważnień do zaciągania dla Spółki pożyczek ;
- e) decyduje o nabyciu lub pozbyciu nieruchomości Spółki, budowie mleczarni, otwieraniu lub zwinięciu filialnych lub pomocniczych zakładów Spółki ;

- f) rozstrzyga stanowczo o przyjęciu członka na wypadek odwołania się od odmownego orzeczenia Zarządu (§. 4), jakoteż na wniosek Zarządu o wykluczeniu członka ze Spółki (§ 7 c);
- g) przyjmuje kwartalne sprawozdania przełożonego Zarządu z działalności i rozwoju Spółki, oraz jej zakładów;
- h) nadzoruje czynności Zarządu i zakładów Spółki;
- i) sprawdza roczne zamknięcia rachunkowe i bilanse Spółki, przygotowując dla Walnego zebrania wnioski o udzielenie Zarządowi absolutorium z czynności i rachunków, jakoteż o rozdziale zysków lub pokryciu strat;
- k) w razie wcześniejszego ustąpienia lub trwałej przeszkody w sprawowaniu czynności przez członka Zarządu, mianuje jego zastępcę (§. 9);
- l) może pojedynczych lub wszystkich członków Zarządu zawiesić w urzędowaniu i zamianować tymczasowych zastępców do wykonywania bieżącej administracji, aż do rozstrzygnięcia sprawy przez Walne zebranie, które powinno być w takim razie w ciągu 8 dni zwołane (§. 14);
- m) obowiązana jest wogóle troszczyć się o dobro i rozwój Spółki.

§. 21. Członkowie Rady nadzorczej są odpowiedzialni za szkody, wyrządzone Spółce przez zaniedbywanie obowiązków. Przewodniczący Rady nadzorczej jest uprawnionym do przedstawienia Walnemu zebraniu wniosku usunięcia opieszalych członków Rady i zastąpienia ich nowymi.

§. 22. Posiedzenia Rady nadzorczej odbywają się przynajmniej raz na kwartał. Posiedzenia zwołuje przewodniczący Rady nadzorczej względnie jego zastępca. Do ważności posiedzenia potrzeba, aby wszyscy członkowie Rady zostali zawiadomieni a większość przybyła na posiedzenie. Uchwały zapadają większością głosów członków obecnych, a w razie równości rozstrzyga przewodniczący. Z obrad i uchwał spisuje się protokół, który podpisuje przewodniczący i sekretarz Rady nadzorczej.

§. 23. W posiedzeniach Rady nadzorczej mogą także uczestniczyć z głosem doradczym wszyscy członkowie Zarządu; jeżeli jednak obrady dotyczą osobistych spraw członków Zarządu, jakoteż wykonywania nadzoru nad czynnościami Zarządu, winni się uchylić od udziału w posiedzeniach Rady nadzorczej.

§. 24. Rada nadzorcza może wybrać ze swego grona komisję kontrolującą z trzech członków i udzielać jej instrukcyj co do wykonywania nadzorczych czynności nad Spółką.

C) Walne zebranie.

§. 25. Do udziału w Walnym zebraniu Spółki z głosem stanowczym ma prawo każdy członek Spółki; prawo to gaśnie z chwilą, gdy członek zgłosi swoje wystąpienie ze Spółki.

§. 26. Przynajmniej raz na rok w trzech pierwszych miesiącach roku kalendarzowego odbywa się zwyczajne Walne zebranie Spółki. Nadzwyczajne Walne zebranie może być zwołanem każdego czasu, gdy tego uzna potrzebę Rada nadzorcza, albo tego zażąda przynajmniej $\frac{1}{5}$ część członków Spółki.

§. 27. Walne zebranie zwołuje przewodniczący Rady nadzorczej lub jego zastępca, a gdyby oni tego zaniedbali, przewodniczący Zarządu. Walne zebranie zwołuje się publicznem ogłoszeniem, umieszczonem na zewnątrz mleczarni w siedzibie Spółki i jej zakładów filialnych. Walne zebranie może także uchwalić inny sposób zwoływania swych posiedzeń. Zwołanie powinno nastąpić przynajmniej na 8 dni przed terminem zebrania. Jeżeli jednak na porządku dziennym jest zmiana statutu lub rozwiązanie Spółki, winno być Walne zebranie zwołanem przynajmniej na 30 dni przed terminem zebrania. Ogłoszenie o zwołaniu Walnego zebrania winno zawierać wymiennie terminu, miejsca i porządku dziennego zwołanego zebrania. Wnioski pojedynczych członków mogą

być tylko w takim razie objęte porządkiem dziennym Walnego zebrania, jeżeli przynajmniej na 10 dni naprzód zostały do Zarządu zgłoszone i poparte przynajmniej przez $\frac{1}{10}$ część członków Spółki.

§. 28. Zgodnie z poprzednimi przepisami zwołane Walne zebranie jest ważnym z reguły bez względu na ilość obecnych członków. Tylko wtencza, gdy chodzi o zmianę statutu, potrzeba obecności połowy, a gdy chodzi o rozwiązanie Spółki obecności $\frac{3}{4}$ części członków Spółki. W razie, gdyby na Walnym zebraniu, zwołanem dla zmiany statutu lub rozwiązania Spółki nie znalazła się przepisana wyżej ilość członków, może być zwołane z tym samym porządkiem dziennym drugie Walne zebranie, które jest ważnym bez względu na ilość członków obecnych,

§. 29. Walnemu zebraniu przewodniczy przewodniczący Rady nadzorczej, jego zastępca, lub przewodniczący Zarządu. Każdy członek ma jeden głos. Głosowanie odbywa się przez podniesienie rąk lub powstanie; Walne zebranie może jednak także uchwalić w każdym wypadku z osobna, że głosowanie ma być imienne albo kartkami. Uchwały zapadają większością głosów członków obecnych na zebraniu z wyjątkiem uchwał, dotyczących zmiany statutu, które wymagają większości $\frac{2}{3}$ części wszystkich głosów, jakoteż uchwał dotyczących rozwiązania Spółki, które wymagają większości $\frac{3}{4}$ części wszystkich głosów członków obecnych na Walnym zebraniu. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący. Z obrad i uchwał Walnego zebrania spisuje się protokół, który podpisuje przewodniczący Rady nadzorczej (lub jego zastępca), przewodniczący Zarządu (albo zastępujący go członek Zarządu) i ten członek Spółki, który protokół spisywał.

§. 30. Kompetencya — Walne zebranie:

- a) wybiera członków Rady nadzorczej (§. 17.) i Zarządu (§. 9);
- b) udziela Zarządowi i Radzie nadzorczej absolutorium z czynności i rachunków;
- c) zatwierdza roczne zamknięcia i uchwała na podstawie wniosków Rady nadzorczej o użyciu czystego zysku lub pokryciu straty;
- d) rozstrzyga o pociągnięciu członków Zarządu i Rady nadzorczej do odpowiedzialności;
- e) uchwała o wnioskach objętych porządkiem dziennym a dotyczących czynności i rozwoju Spółki;
- f) decyduje o zmianie statutu i rozwiązaniu Spółki.

§. 31. Walne zebranie może uchwalać tylko w sprawach objętych porządkiem dziennym.

V. Fundusze.

§. 32. Fundusze Spółki tworzą się:

- a) z opłat wstępnych;
- b) z udziałów członków;
- c) z subwencji i zasiłków otrzymywanych przez Spółkę;
- d) z pożyczek przez Spółkę zaciąganych;
- e) z zysków Spółki i innych źródeł.

§. 33. Przy wstąpieniu do Spółki winien każdy członek uiścić . . . . . jako opłatę wstępną, która przechodzi na własność Spółki..

§. 33. Każdy członek musi mieć przynajmniej 1 udział w kwocie 10 (dziesięciu) koron, wolno jednak członkowi deklarować i wpłacić dowolną ilość udziałów. Udział może być wpłacony odrazu w całości, albo ratami miesięcznymi najpóźniej w ciągu jednego roku. Zwrot udziałów następuje w rok po upływie tego roku administracyjnego, w którym członek ustąpił ze Spółki.

§. 35. Od udziałów w całości wpłaconych wypłaca Spółka dywidendę czyli odsetki w wysokości ustanawianej z dołu (za poprzedni rok) corocznie przez zwyczajne Walne zebranie. Dywidenda nie może przenosić .....^{0/0}
(.....) od sta (§. 40. b).

§. 36. W jakich granicach i pod jakimi warunkami wolno Zarządowi ściągać dla Spółki pożyczki, albo korzystać z kredytu w rachunku bieżącym, decyduje Rada nadzorcza Spółki (§. 20. d).

VI. Rachunkowość.

§. 37. Rok administracyjny Spółki liczy się od 1. stycznia do 31. grudnia roku kalendarzowego.

§. 38. Najpóźniej do końca lutego winien Zarząd zestawić zamknięcie rachunków i bilans za ubiegły rok administracyjny i przedłożyć Radzie nadzorczej do sprawdzenia. Rada nadzorcza winna zamknięcie rachunków i bilans sprawdzić i przed upływem pierwszego kwartału następnego roku administracyjnego przedłożyć Walnemu zebraniu do zatwierdzenia wraz z wnioskami co do rozdziału czystego zysku lub pokrycia straty.

§. 39. Bilans Spółki, winien wykazywać:

- a) w stanie czynnym: gotówkę z końcem roku administracyjnego, papiery wartościowe podług kursu z końcem roku administracyjnego, wartość zapasu towarów, ruchomości i nieruchomości po potrąceniu odpowiedniego procentu na umorzenie, a w każdym razie nie wyższą niż własne koszta nabycia oraz stan wierzytelności Spółki po potrąceniu lub odpisaniu pretenzji nieściągalnych;
- b) w stanie biernym: udziały członków, należną a niewypłaconą dywidendę, wszelkie długi Spółki i stan funduszu rezerwowego;
- c) zysk czysty, który jest przewyżką stanu czynnego nad stanem biernym albo stratę, jeżeli stan bierny okazał się większym od stanu czynnego.

§. 40. Czysty zysk rozdziela Walne zebranie według następujących zasad:

- a) 25% czystego zysku przydziela się do funduszu rezerwowego, dopóki takowy nie zrówna się z wysokością udziałów;
- b) z pozostałej części czystego zysku wydziela się kwotę na oprocetowanie udziałów, które nie może być wyższem niż ..... od sta, przyczem jednak Walne zebranie może uchwalić, że od udziałów wcale dywidenda nie będzie wypłacaną;
- c) następnie wyznaczyć może Walne zebranie tantiemę dla kierownika mleczarni i członków Zarządu;
- d) resztę zaś czystego zysku bądź to Spółka rozdziela między członków w stosunku do ilości dostarczonego w mleku tłuszczu, bądź przeznacza na premie dla tych członków, którzy się odznaczają starannym chowem bydła, albo wreszcie przydziela całą resztę zysku do funduszu rezerwowego.

§. 41. Stratę pokrywa się przedewszystkiem z funduszu rezerwowego niepokrytą w ten sposób część straty pokrywa się przez użycie na ten cel od powiedniej kwoty z udziałów członków, a gdyby fundusz rezerwowy i udziały członków nie wystarczyły na pokrycie całej straty, winni członkowie uiścić w oznaczonym terminie dopłaty w stosunku do ilości deklarowanych udziałów; dopłata nie może przekraczać . . . . krotnej wysokości deklarowanych przez członka udziałów (§. 5. b).

VII. Fundusz rezerwowy.

§. 42. Fundusz rezerwowy Spółki winien stopniowo wzrastać przynajmniej do wysokości sumy udziałów deklarowanych przez członków Spółki a może być także podług uznania Walnego zebrania podwyższony.

Fundusz rezerwowy jest wspólnym majątkiem i służy na pokrycie możliwych strat Spółki; członkowie nie mają do niego pojedynczo żadnego prawa i nie mogą żądać jego rozdzielenia.

VIII. Ogłoszenia.

§. 43. Ogłoszenia od Spółki pochodzące podpisuje przewodniczący Zarządu z wyjątkiem przewidzianego w §. 27. statutu Spółki ogłoszenia o zwołaniu Walnego zebrania przez przewodniczącego Rady nadzorczej lub jego zastępcę. Ogłoszenie winno być przybitem na tablicy dla ogłoszeń Spółki przed jej lokalem. W razie uznanej przez Zarząd potrzeby, umieszczać będzie Spółka swe publiczne ogłoszenia w czasopiśmie wydawanem dla Spółek przez Patronat.

IX. Zmiana statutu.

§. 44 Niniejszy statut może być przez Walne zebranie zmieniony, jeżeli

- a) Walne zebranie, na którego porządku dziennym pomieszczono zmianę statutu, zostało przynajmniej na 30 dni naprzód prawidłowo zwołanem;
- b) połowa członków Spółki bierze udział w Walnym zebraniu zwołanem dla zmiany statutu;
- c) przynajmniej $\frac{2}{3}$ części obecnych oświadczy się za proponowaną zmianą;
- d) uzyskanem zostało poprzednie zezwolenie Wydziału krajowego jako Patrona Spółki.

Gdyby na zwołanem prawidłowo dla zmiany statutu Walnym zebraniu nie znalazła się połowa członków, może być w ciągu dni 14 zwołanem ponowne Walne zebranie dla załatwienia tego samego porządku dziennego i w takim razie jest ważnem bez względu na ilość obecnych członków, co w ponownem zaproszeniu należy zaznaczyć.

X Zawiązanie i rozwiązanie Spółki.

§. 45. Do zwołania Walnego zebrania, na którym następuje zawiązanie Spółki, nie potrzeba zachowania formalności, przewidzianych w §. 27. statutu.

Ci członkowie, którzy podpisali statut albo deklarację przystąpienia do Spółki, tworzą pierwsze Walne zebranie i mogą odrazu wybrać Zarząd i Radę nadzorczą, jakoteż uchwalać w sprawach Spółki.

§. 46. Dobrowolne rozwiązanie Spółki może nastąpić na Walnym zebraniu, zwołanem prawidłowo przynajmniej na 30 dni naprzód, jeżeli w niem bierze udział co najmniej $\frac{3}{4}$ części wszystkich członków Spółki i jeżeli przynajmniej $\frac{3}{4}$ obecnych oświadczy się za rozwiązaniem. Gdyby się na Walnym zebraniu, zwołanem w celu rozwiązania Spółki, nie znalazła dostateczna ilość członków, może być w ciągu dni 14 zwołanem ponowne zebranie z tym samym porządkiem dziennym, a tak zwołane ponowne Walne zebranie jest ważnem bez względu na ilość obecnych członków, co w ponownem zaproszeniu należy zaznaczyć.

§. 47. Likwidacya następuje podług postanowień ustawy o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych.

Nadwyżka majątku Spółki, pozostała po zaspokojeniu wszystkich wierzycieli Spółki, rozdzieloną będzie między członków Spółki w stosunku do wysokości wpłaconych udziałów, jeżeli ostatnie Walne zebranie inaczej nie rozporządzi.

XI. Patronat.

§. 48. Spółka poddaje się z mocy niniejszego statutu opiece i nadzorowi czyli Patronatowi Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Jako Patron Spółki może Wydział krajowy według własnego swobodnego uznania udzielać Spółce fachowej pomocy przy wykonywaniu czynności Spółki i jej organów w każdym kierunku ich działalności, przyznawać Spółce zasiłki i udzielać kredytu.

Natomiast ma prawo Wydział krajowy wykonywać nadzór i kontrolę nad Spółką i jej organami w każdym kierunku ich działalności i w sposób, jaki uzna za właściwy.

Jeżeli Spółka uchyla się od przeprowadzenia kontroli, albo nie stosuje się do instrukcyj i wskazówek, otrzymywanych od Wydziału krajowego lub od upoważnionych przez Wydział krajowy organów, może Wydział krajowy uchwalić, że jego Patronat nad Spółką ustaje. O uchwale tej zawiadomi Wydział krajowy Spółkę, właściwy Sąd handlowy i Wydział powiatowy w .....

XII. Postanowienia przejściowe.

§. 49. Pierwsze Walne zebranie „Spółki mleczarskiej w .....”

odbyte w dniu ..... wybrało następujący Zarząd Spółki:

1. ....

jako przewodniczącego Zarządu;

2. ....

jako zastępcę przewodniczącego Zarządu;

3. ....

jako kasyera.

Wszyscy wybrani wybór przyjęli.

..... dnia 19

Odpis odezwy Wydziału krajowego z dnia 10. marca 1904 L. 23286 do Prezydium c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

W uznaniu wielkiej doniesłości, jaką dla podniesienia dobrobytu krajowego posiada racjonalny rozwój mleczarstwa, postanowił Wydział krajowy podjąć systematyczną akcyę celem poparcia rozwoju spółek mleczarskich w Galicyi a wykonanie czynności z akcyą tą złączonych poruczył swemu Biuru Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek. W tych usiłowaniach swoich, pozwala sobie Wydział kraj. liczyć na wszechstronne współdziałanie c. k. Rządu. W szczególności zaś zwraca się Wydział krajowy w załączonej tutaj odezwie $\%.$ z prośbą do c. k. Ministerstwa rolnictwa o udzielenie z fundszów państwowych do dyspozycyi Wydziału krajowego subwencyi na zakupno maszyn i na wydawnictwa dla Spółek mleczarskich a powołując się na zawarte w tej odezwie motywa, uprasza Świetne Prezydium o poparcie i najrychlejsze przedłożenie tego przedstawienia c. k. Ministerstwu rolnictwa.

D. j. w.

Odpis odezwy Wydziału krajowego do c. k. Ministerstwa rolnictwa we Wiedniu.

Mit Rücksicht auf die hohe Bedeutung des Molkereiwesens für die ganze Volkswirtschaft insbesondere aber für das landwirtschaftliche Gewerbe in Galizien, hat sich der gefertigte Landes-Ausschuss entschlossen, eine systematische Aktion behufs Förderung einer kräftigen genossenschaftlichen Organisation der Milchwirtschaft zu unternehmen.

Die Vorbedingungen zu dieser Aktion, sind in der bisherigen Tätigkeit des Landes-Ausschusses auf dem Gebiete des Molkereiwesens gegeben.

Seit zehn Jahren war der Landes-Ausschuss unablässig bestrebt, zuerst die faktischen milchwirtschaftlichen Verhältnisse im Lande kennen zu lernen, die Idee einer modernen rationellen Milchwirtschaft zu popularisiren, ein gewisses Quantum positiver Kenntnisse von den Vorteilen einer derartigen Milchwirtschaft, von ihren Mitteln, und den Bedingungen ihrer gedeihlichen Anwendung zu verbreiten, verschiedenen Vorurteilen, welche jede Neuerung hervorruft, entgegen zu treten, überhaupt ein regeres Interesse für die Sache in den breitesten Kreisen der Landwirte zu erwecken, und zugleich durch zahlreiche Stipendien sowohl praktisch wie auch wissenschaftlich geschulte Kräfte vorzubereiten.

Dieses Ziel darf im Grossen als erreicht angesehen werden, dank einer teilweisen wolwollenden Unterstützung, welche die hohe Regierung den Bestrebungen des Landes-Ausschusses nicht fehlen liess, wie auch der Mitwirkung beider landwirtschaftlichen Gesellschaften, (in Krakau u. in Lemberg), welche die Förderung der Milchwirtschaft in Galizien als eine wichtige Aufgabe ihrer Tätigkeit betrachteten.

Der Landesausschuss erachtet nunmehr, dass schon der geeignete Zeitpunkt gekommen ist, einen weiteren Schritt auf demselben Wege zu tun, und zwar die Ausgestaltung einer gesunden u kräftigen genossenschaftlichen Organisation des Molkereiwesens in Galizien anzustreben.

Der Anfang zur Lösung dieser Aufgabe ist schon eigentlich gemacht.

Es gibt gegenwärtig in Galizien 7 registrierte Molkereigenossenschaften, und etwa ca 23 so genannte „freie Genossenschaften“, nebst einer Anzahl von privaten Unternehmungen, welche sich in ihren Molkereien neuer Milchverarbeitungs-metoden bedienen.

Wenngleich aber die Bedeutung und sogar die Verdienste dieser Vorkämpfer für die moderne Umgestaltung der Milchwirtschaft in Galizien gewiss nicht zu unterschätzen sind, so wird der Fortschritt auf diesem Gebiete nur dann den wirklichen dringenden Bedürfnissen entsprechen, wenn diese Bewegung, wie das anderwärts geschehen ist (z. B. in Ungarn in Bosnien, etc.) gleich zu Anfang eine kräftige Förderung erfährt, und nach einem einheitlichen Plane geleitet wird, damit sie wegen Zersplitterung und ungenügender Unterstützung, nicht in lebens unfähige oder die Landbevölkerung ausbeutende Unternehmungen ausarte.

Die Entwicklung der Raiffeisen'schen Spar- und Darlehenskassen-Vereine, welche vor 14 Jahren begann und seit ungefähr 5 Jahren, vom Landesausschusse patronisirt, auf gebahntem Wege im rascheren Tempo erfreulich fortschreitet, bietet auch für die beabsichtigte weitere Aktion des Landesausschusses auf dem Gebiete des Molkereiwesens wichtige Anhaltspunkte. Es bestehen nämlich zur Zeit über 300 tätige Raiffeisen Vereine mit über 50,000 Mitgliedern; durch ihre Tätigkeit hat sich der genossenschaftliche Sinn in den Kreisen der landwirtschaftlichen Bevölkerung verbreitet, und gehoben, umso mehr, als es schon früher die erste Anregung und Schulung durch die populären landwirtschaftlichen Gauvereine erhalten hat. Andererseits aber hat auch der Landesausschuss in dem vor beinahe 5 Jahren gebildeten Landes-Anwaltschaftsbureau für Spar- und Darlehenskassen-Vereine ein Fachorgan für das Genossenschaftswesen gewonnen. Nachdem nun die ursprüngliche Tätigkeit dieses Anwaltschaftsbureaus, in geregelte Bahnen eingeleitet worden ist und in erprobten Formen sich normalmässig bewegt, lag der Gedanke nahe, den Wirkungskreis dieses Fachorgans, auf jenen Zweig der genossenschaftlichen Tätigkeit zu erweitern, welcher den Anschauungen des Landesausschusses gemäss am meisten den gegenwärtigen Bedürfnissen der gal. Landwirtschaft entspricht. Mit Beschluss vom 4. Dezember 1903. (Zl. 91.726) wurde daher der Wirkungskreis des Landes Anwaltschaftsbureaus auf die Mitwirkung bei der Organisation, Förderung der Tätigkeit, und Ausübung der Aufsicht über diejenigen Molkereigenossenschaften erweitert, welche auf Grund der vom Landesausschusse entworfenen Normalstatuten als registrierte Genossenschaften mit beschränkter Haftung gebildet und unter das Patronat (Anleitung und Aufsicht) des Landes-Ausschusses aufgenommen werden. Angesichts dessen hat der Landes-ausschuss auch die Arbeitskräfte des Landes-Anwaltschaftsbureaus um einen Genossenschafts-Revisor, einen Korrespondenten und einen Manipulanten vermehrt und eine weitere fachmännische Hilfe im entsprechenden Zeitpunkte in Aussicht gestellt.

Zur Bestreitung der Auslagen, welche mit der Aktion zur Förderung der landwirtschaftlichen Genossenschaften (ausser den Raiffeisen-Vereinen) verbunden sind (Studien, Herausgabe von Anweisungen, Instructionen, Formularien, Statuten, Zuschüsse für einzelne Genossenschaften u. dgl. hat der gal. Landtag für das Jahr 1904 dem Landes-Ausschusse einen Kredit bis zu 6,000 Kronen zur Verfügung gestellt; dieser Kredit wird gegenwärtig hauptsächlich für Molkereigenossenschaften verwendet werden, unabhängig von den speziellen Crediten zur Bestreitung der Auslagen eines besonderen Landes-Bureaus für Molkereiwesen. Endlich steht dem Landes-Ausschusse zur Disposition auch ein besondere Landes-Darlehensfond zur Förderung der landwirtschaftlichen Industrie, aus welchem 3%-ge Darlehen für Molkereigenossenschaften erteilt werden dürfen.

Normalstatuten für Molkereigenossenschaften sind schon vom Landes Ausschusse genehmigt und herausgegeben worden. Ein Abdruck derselben liegt bei.

Absichtlich vermeidet dieses Statut jene anderwärts üblichen Bestimmungen, welche das Verhältnis der Mitglieder zu der Genossenschaft komplizierter gestalten (lange Kündigungsfristen, Sicherungseinlagen u. d. gl.): dazu ist der genossenschaftliche Sinn der Bevölkerung noch nicht stark genug; auch haben sich diese Beschränkungen überall nicht gut bewährt. Sonst sind aber zweckmäßige Abweichungen von den Normalstatuten und Ergänzungen derselben mit Rücksicht auf konkrete Verhältnisse und Erfordernisse zulässig.

Was nun die Unterstützung der einzelnen Molkereigenossenschaften aus Staats- und Landes-Fonden betrifft, so lassen sich nicht allgemeine Regeln für alle Fälle feststellen. Bei grösseren genossenschaftlichen Molkerei-Anstalten mit Dampfbetrieb wird es wohl am zweckmässigsten sein, die Art und den Umfang der nötigen und billigen Hilfe aus öffentlichen Mitteln von Fall zu Fall zu bestimmen. Wahrscheinlich werden aber in den nächsten Jahren genossenschaftliche Molkereien mit Handbetrieb und Rahmstationen als typisch und vorherrschend erscheinen. Für derartige Unternehmungen ist die Normierung der Unterstützung aus öffentlichen Fonds nicht nur möglich, sondern auch wünschenswert.

Dem entsprechend hat der Landes-Ausschuss seinerseits folgende Grundsätze festgestellt. Die Leistungen aus Landesmitteln für die dem Landes-Patronate unterstehenden Molkereigenossenschaften mit Handbetrieb beruhen:

1) auf der unentgeltlichen Ausübung der Patronage (Aufsicht und Revision) über die Molkereigenossenschaften in jeder Richtung ihrer Tätigkeit;

2) auf Erteilung eines einmaligen, un-rückzahlbaren Zuschusses von 200 Kronen zur Deckung der Gründungskosten der Genossenschaft (Registrierung, Bücher, Formularien u. d. gl.);

3) auf Bewilligung von 3%-igen innerhalb 10 Jahre amortisierbarer Darlehen aus dem Landes Darlehensfonde zur Förderung der landwirtschaftlichen Industrie, unter der Bedingung, dass der Plan und die Kostenberechnung der genossenschaftlichen Molkerei vom Landes-Ausschusse genehmigt werden, und mit dem Vorbehalt, dass der Darlehensbetrag drei Viertel von dem Werte, welchen die Summe deklarierter Mitglieder-Anteile, sammt statutarischer Haftung und dem Reservofonde ausmacht, nicht übersteigen darf.

Die obige Normierung der Leistungen für Molkereigenossenschaften aus Landesmitteln beruht aber auf der Voraussetzung, dass diese Hilfe eine entsprechende Ergänzung aus Staatsmitteln erfahren wird, wenigstens in ähnlicher Weise, wie es bisher durch Vermittlung der Krakauer landw. Gesellschaft geschah. Der Landes-Ausschuss erwartet nämlich, dass das hohe k. k. Ackerbau Ministerium jährlich eine den Leistungen des Landes-Ausschusses entsprechende Subvention mit der Bestimmung zum Ankauf von Maschinen für Molkereigenossenschaften, zur Disposition des Landes-Ausschusses gewähren wird.

Bei der Übergabe der Maschinen zum unentgeltlichen Gebrauch der Molkereigenossenschaft (mit Handbetrieb) würde vom Landes-Ausschusse vorbehalten sein:

a) dass der Wert der erteilten Maschinen sich binnen 5 Jahren amortisiert, worauf die Maschinen als Eigentum der Genossenschaft betrachtet werden;

b) erhielt die Genossenschaft schon gebrauchte Maschinen, dann wird die Amortisationsfrist entsprechend abgekürzt;

c) im Falle früherer Auflösung oder Ausschliessung vom Landespatronate, soll die Genossenschaft verpflichtet werden, die erhaltenen Maschinen im brauchbaren Zustande, zurück zu geben, oder den Wert derselben nach Abschreibung der Amortisationsquote im Verhältnisse des verflossenen Zeitraumes baar zu bezahlen.

Durch eine derartige Regulierung von gemeinschaftlichen Leistungen, aus Staats- und Landesfonden, würde eine feste Basis zum Ausbau einer ganzen Reihe von gut eingerichteten genossenschaftlichen Molkereien geschaffen; mit umso grösserem Nachdruck und Erfolg könnten dann vom Landess-Ausschusse höhere Ansprüche an die Selbsthilfe der Genossenschaften gestellt werden.

Endlich bezweckt der Landes-Ausschuss nebst allen für die Molkereigenossenschaften nötigen Geschäftsordnungen, Normalplänen und Kostenberechnungen, Formularien und Büchern, auch ein Handbuch für Molkereigenossenschaften herauszugeben und hofft, dass das Hohe k. k. Ackerbau-Ministerium für diese Pu-

blication in beiden Landessprachen (polnisch und ruthenisch) mit Rücksicht auf bedeutende damit verbundene Kosten auch seine Unterstützung wird angedeihen lassen.

Auf Grund obiger Darlegung erlaubt sich der Landesausschuss zu ersuchen:

Das Hohe k. k. Ackerbau-Ministerium geruhe:

I. für das Jahr 1904 eine Subvention im Betrage von 10.000 Kronen und zwar:

a) zum Ankauf von Maschinen für Molkereigenossenschaften mit Handbetrieb Kronen 8000;

b) als Kostenzuschuss zur Herausgabe eines Handbuches für Molkereigenossenschaften in polnischer und ruthenischer Sprache K. 2000; und

II. für das Jahr 1905 eine Subvention von 15.000 Kronen zum Ankauf von Maschinen für Molkereigenossenschaften mit Handbetrieb, aus den Staatsmitteln dem Landes-Ausschusse zu gewähren.

D. j. w.

